

PROFESORIUS JANAS RUTKOWSKIS. TARP ARS IR SACRUM

Juozapas Blažiūnas

VILNIAUS TECHNOLOGIJŲ IR DIZAINO KOLEGIJA

Antakalnio g. 54, LT-10303 Vilnius

restauratorius@info.lt

Straipsnyje pristatomos prof. Jano Rutkowskio konservuotos meno vertybės Vilniaus vaivadijoje XX a. pirmoje pusėje. Pateikiami duomenys apie atliktus to meto mokslinius tyrimus, publikuotuose ir rašytiniuose šaltiniuose bei mokslinėje literatūroje rasta informacija apie paveikslų konservavimo priežastis ir atliktų darbų rezultatus. Aptariama anuometinė meno kūrinių ir jo priežiūros (konservavimo) samprata nagrinėjant prof. Rutkowskio straipsnį apie bendrus tapybos konservavimo principus.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Vilnius, tapybos konservavimo istorija, Vilniaus vaivadijos vyriausiojo konservatoriaus valdyba, prof. Janas Rutkowskis, Čenstakavos Dievo Motina, Aušros Vartų koplyčios Dievo Motina, Sapiegų Dievo Motina.

Straipsnyje pristatomi ir remiantis įvairia literatūra bei šaltiniais nagrinėjami prof. Jano Rutkowskio (1881–1940) konservuoti Vilniaus bažnyčių sakralinės molbertinės tapybos kūriniai bei teorinis darbas bendrais tapybos konservavimo klausimais.

Rašant apie paveikslų konservavimo darbus, labai naudingos buvo tarpukario spaudoje skelbtos trumpos informacinio pobūdžio žinutės bei Kultūros paveldo centro dokumentų fonduose saugomi Vilniaus vaivadijos vyriausiojo konservatoriaus valdybos protokolai¹. Juose atskleidžiamas išaugęs kultūros apsaugos specialistų vaidmuo svarbiais tapybos konservavimo klausimais. Būtent tada, bendradarbiaujant Katalikų

bažnyčios aukšto rango dvasininkams kartu su pasauliečiais mokslininkais, pirmą kartą Vilniaus krašte atlikti mokslo tiriamaisiais metodais pagrįsti molbertinės tapybos kūrinių konservavimo darbai, kuriuos įvykdė specialiai iš Varšuvos atvykęs prof. Rutkowskis.

Trumpai apie prof. Rutkowskio atliktus darbus šio straipsnio autorius jau yra rašęs įvairiuose leidiniuose², taip pat pristatęs pranešimus konferencijose. Tačiau nauji tyrinėjimai leidžia dar kartą sugrįžti prie šio vieno iš iškiliausių Lenkijos XX a. pirmos pusės

1 Vilniaus vaivadijos valdybos protokolai, in: Kultūros paveldo centro dokumentų fondai, f. 22.

2 Juozapas Blažiūnas, „Kultūros paminklų apsaugos organizacijos ir paveikslų tvarkyba Vilniaus krašte nuo XX a. pradžios iki 1939 m.“, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius: 2012, t. 36, p. 115–128; Idem, „Aušros vartų Dievo Motinos paveikslo restauravimo darbai 1927 m.“, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 37, Vilnius, 2013, p. 147–161.

Rutkowski Jan, „Zasadnicze uwagi o konserwacji malowideł“, in: *Ochrona zabytków sztuki*, Warszawa: Nakładem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, 1930–1931, Zeszyt 1–4, Część druga, p. 385–393.

Schramówna Helena, „O cudownych obrazie Matki Boskiej Świętomichalskiej w Wilnie“, in: *Arkady*, 1937, p. 377–379.

Skrudlik Mieczysław, *Historja obrazu i kultu Najświętszej Maryi Panny Ostrobramskiej*, Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1927.

Sopoćko Michał, „Restauracja obrazu Matki Boskiej w kościele św. Michała“, in: *Dziennik Wileński*, 1935 07 14, Nr. 191, p. 8.

Wojtyńska Wanda, „Działalność Państwowych Zbiorów Sztuki“, in: *Kronika Zamkowa*, 2005, t. 1/2 (49/50), Wydawnictwo Zamek Królewski w Warszawie, p. 193–220.

INTERNETINĖS PRIEIGOS

Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury, [interaktyvus], Warszawa, 1918 11 08, Dz.U., 1918, Nr. 16, poz. 36, [žiūrėta 2013-03-04], <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19180160036>.

Wąsowicz Jarosław, „Rycerz Niepokalanej“ o koronacji Matki Boskiej Ostrobramskiej. Wspomnienie na zakończenie Roku Kolbiańskiego, [interaktyvus], [žiūrėta 2012-10-11], <http://braciawasowicz.blogspot.com/2011/09/rycerz-niepokalanej-o-koronacji-matki.html>.

PROFESSOR JAN RUTKOWSKI. BETWEEN ARS AND SACRUM

Juozapas Blažiūnas

SUMMARY

KEYWORDS: Vilnius, history of painting conservation, Chief Conservator's Office of the Vilnius Voivodeship, professor Jan Rutkowski, Our Lady of Chęstochowa, Our Lady of the Gate of Dawn, Our Lady of the Sapiehas.

As a result of the intense activity of public organisations for the preservation of cultural monuments in the early 20th century, quite many works of art survived in the Vilnius region. Thanks to the collaboration between the high clergy of the Catholic Church and secular scientists, conservation of sacral easel paintings based on the methods of scientific research was carried out for the first time in the Vilnius region by professor Jan Rutkowski (1881–1940) who arrived from Warsaw specially for this purpose.

Professor Rutkowski worked as the chief painting conservator of the Warsaw Royal Castle from 1922. His duties included the supervision of important artworks in various regions of Poland and conservation of artworks under the Law on the Protection of Valuable Objects of Culture and Art adopted by the Council of Ministers of the Republic of Poland on 8 November 1918.

The first work of sacral painting famous for its miracles conserved with public funds was *Our Lady of Chęstochowa*, on which Rutkowski worked from November 1925 to March 1926. According to the professor of the Academy of Fine Arts in Warsaw Wojciech Kurpik, “it was the first time in Poland when science and faith met at a work of art, and it was then that ‘ars’ and ‘sacrum’ merged into a whole”.

One of the most impressive and outstanding works conserved by prof. Rutkowski in the Vilnius Voivodeship in 1927 was the painting of *Our Lady of the Gate of Dawn*. It was the first conservation work of this nature and scientific importance in Vilnius, which was widely covered in the press of that time, and the comprehensive research conducted in relation with this work still remains urgent.

Later, in 1927–1929, prof. Rutkowski conserved the painting of *The Blessed Virgin Mary* or so-called *Our Lady of the Poet Adam Mickiewicz* in the Dūkštai Piarist church.

At the end of June – beginning of July 1935, prof. Rutkowski began the conservation of the painting of *Our Lady of the Sapiehas*. The conservation works lasted approximately three months. The conservation of this painting and the results of scientific research were unexpected both to professor Rutkowski himself and art historians, as only a small fragment of the original 16th century tempera painting was found.

Professor Rutkowski's article titled “Basic Notes on Painting Conservation” was published in *The Magazine for the Conservation of Cultural Heritage* in 1930/1931. Although the text is of great interest from the viewpoint of applying the conservation theory on concrete works, due to its length only some more significant excerpts are analysed in this article.

It was the use of the method of *conservation* rather than *restoration* on the artworks that were considered miraculous in the first half of the 20th century that prevented the conservators from transgressing the boundaries of sacrality and did not destroy what many years later can still be considered an object of research.